

Οι πρέσβεις των Τετρακοσίων γύρισαν από τη Σάμο στην Αθήνα όπου μεταδώσαν τα όσα παράγγελλε ο Αλκιβιάδης, να εξακολουθήσουν, δηλαδή, τον πόλεμο και να μην ενδώσουν στον εχθρό. Επίσης ότι είχε πολλές ελπίδες να επιτύχει συμβιβασμό μεταξύ στρατοπέδου και πολιτείας και ότι θα νικήσουν τους Πελοποννήσιους

. Πολλοί από όσους συμμετείχαν στην ολιγαρχία ήσαν και από πριν δυσареστημένοι με το καθεστώς και ευχαρίστως θ' απαλλάσσονταν απ' αυτό, εάν μπορούσαν να το επιτύχουν χωρίς να κινδυνέψουν. Αναθάρρησαν πολύ, άρχισαν να συγκεντρώνονται και να διαμαρτύρονται για την κατάσταση. Αρχηγοί τους ήσαν μερικοί από τους επιφανέστερους ολιγαρχικούς που είχαν αξιώματα, όπως οι **Θηραμένης του Άγνωνος, Αριστοκράτης του Σκελίου** και άλλοι. Είχαν λάβει μέρος από τους πρώτους στην μεταπολίτευση, φοβόνταν όμως, όπως έλεγαν, τον στρατό της Σάμου και τον Αλκιβιάδη, αλλά και τους πρέσβεις που είχαν φύγει για τη Λακεδαιμόνα μήπως, χωρίς την συγκατάθεση του λαού, ενεργήσουν κατά τρόπο ολέθριο για την πολιτεία. Δεν υποστήριζαν φανερά ότι έπρεπε η εξουσία να μην ασκείται από λίγους, αλλά έλεγαν ότι έπρεπε οι Πέντε Χιλιάδες να μην είναι ονομαστική, αλλά πραγματική εξουσία και να υπάρχει μεγαλύτερη ισονομία στην πολιτεία. Αυτά, βέβαια, ήσαν ρητορικά συνθήματα. Οι περισσότεροι δεν ακολουθούσαν παρά τις προσωπικές τους φιλοδοξίες και αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο καταστρέφεται μια ολιγαρχία που προέρχεται από δημοκρατία. Από την πρώτη μέρα ο καθένας από όσους έχουν την εξουσία δεν διεκδικεί την ισότητα με τους άλλους, αλλά απαιτεί να είναι ο πρώτος απ' όλους. Ενώ στη δημοκρατία, όταν αναδείχονται οι άρχοντες με εκλογές, ανέχονται ευκολότερα την αποτυχία τους, αφού δεν είναι έργο των ομοίων τους. Είναι φανερό ότι τους παρέσυρε η μεγάλη δύναμη που είχε ο Αλκιβιάδης στη Σάμο και η πεποίθηση που είχαν ότι το ολιγαρχικό καθεστώς δεν θα κρατήσει. Ο καθένας τους αγωνιζόταν να γίνει αυτός αρχηγός των δημοκρατικών.

Αλλά μεταξύ των Τετρακοσίων υπήρχαν εκείνοι, που ήσαν απόλυτα αντίθετοι στην κίνηση αυτή. Ηγέτες τους ήσαν ο **Φρύνιχος**, που ήταν στρατηγός στη Σάμο, είχε έρθει σε προστριβές με τον Αλκιβιάδη, ο **Αρίσταρχος**, από τους παλαιότερους και πιο αποφασισμένους αντιπάλους της δημοκρατίας, ο **Πείσανδρος**

, ο

Αντιφών

και άλλοι πολύ πλούσιοι. Και πρωτίτερα, όταν μόλις είχαν πάρει την εξουσία και ο στρατός της Σάμου είχε επαναστατήσει και είχε κηρυχτεί υπέρ της δημοκρατίας, είχαν προσπαθήσει να κάνουν ειρήνη και είχαν στείλει πρέσβεις στη Λακεδαιμόνα. Είχαν αρχίσει να χτίζουν κ' ένα οχυρό στην τοποθεσία που ονομαζόταν Ηετιωνεία. Βλέποντας ότι οι πρέσβεις τους είχαν γυρίσει από τη Σάμο και ότι, όχι μόνο ο λαός, αλλά και πολλοί δικοί τους, που έως τότε τους φαίνονταν πιστοί, μεταστρέφονταν, ανάπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα. Ανήσυχoi για τα όσα γίνονταν στη Σάμο και στην Αθήνα, έστειλαν γρήγορα

τον Αντιφώντα και τον Φρύνιχο με άλλους δέκα στη Λακεδαίμονα για να κάνουν ειρήνη με οποιουδήποτε όρους που θα ήσαν κάπως ανεκτοί. Εξακολούθησαν να χτίζουν και το οχυρό στην Ηετιωνία. Όπως έλεγαν, ο Θηραμένης και οι οπαδοί του, σκοπός του οχυρού δεν ήταν να εμποδίσει τους στρατιώτες της Σάμου να μπουν στον Πειραιά αν το προσπαθούσαν με τη βία, αλλά, κυρίως, για να μπορέσουν να διευκολύνουν την είσοδο του εχθρού με στόλο και στρατό, όποτε τον καλέσουν. Η Ηετιωνία ήταν χερσόνησος του Πειραιά, κοντά στην είσοδό του. Την οχύρωναν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε μαζί με το τείχος που υπήρχε προς την στεριά, να μπορεί ολιγάριθμη φρουρά να ελέγχει την είσοδο. Και το παλαιό τείχος προς την στεριά και το νέο που χτιζόταν στην παραλία, έρχονταν να καταλήξουν στον ένα από τους δύο πύργους που βρίσκονται στη στενή είσοδο του λιμανιού. Έχτισαν και αποθήκη πολύ μεγάλη κολλητά στο τείχος. Την είχαν στον έλεγχό τους και ανάγκαζαν τον καθένα ν' αποθηκεύει εκεί όλο το σιτάρι που είχε και όσο εισαγόταν με καράβια από την θάλασσα. Έπρεπε να ζητούν άδεια για να παίρνουν το σιτάρι και να το πουλούν.

Αυτά διέδιδε ο Θηραμένης και όταν οι πρέσβεις που είχαν πάει στη Λακεδαίμονα γύρισαν αφού απέτυχαν σε όλες τους τις προσπάθειες να κάνουν συμβιβασμό, είπε φανερά ότι το οχυρό αυτό μπορεί να καταστρέψει ολόκληρη την πολιτεία. Εκείνη την εποχή ακριβώς, 42 καράβια βρίσκονταν συγκεντρωμένα στη Λα της Λακωνικής κ' ετοιμάζονταν να πάνε στην Εύβοια, όπου είχαν ζητήσει βοήθεια. Μεταξύ τους ήσαν καράβια ιταλικά από τον Τάραντα και τους Λοκρούς και μερικά σικελικά. Αρχηγός τους ήταν ο Σπαρτιάτης **Αγησανδρίδας του Αγησάνδρου**

Ο Θηραμένης έλεγε ότι τα καράβια αυτά δεν πήγαιναν να βοηθήσουν την Εύβοια, αλλά θα έρχονταν να βοηθήσουν εκείνους που οχύρωναν την Ηετιωνία και ότι, αν δεν πάρουν τα μέτρα τους, τότε η πολιτεία θα καταστραφεί χωρίς να το καταλάβει. Τα όσα έλεγε δεν ήσαν αβάσιμες διαβολές, γιατί εκείνοι τους οποίους κατηγορούσε, κάτι παρόμοιο είχαν σκοπό να κάνουν. Ήθελαν, δηλαδή, να διατηρήσουν την αθηναϊκή ηγεμονία με ολιγαρχικό καθεστώς στην Αθήνα. Αν δεν το κατόρθωναν, τότε θα προσπαθούσαν, έχοντας τον στόλο και τα τείχη, να προφυλάξουν την ανεξαρτησία της Αθήνας. Αλλά, αν και τούτο δεν ήταν δυνατό, τότε προτιμούσαν αντί να είναι οι πρώτοι αυτοί τα θύματα της επαναφοράς της δημοκρατίας, να επιτρέψουν στον εχθρό να μπει στην πολιτεία, να του παραδώσουν και τον στόλο και τα τείχη για να κάνουν συμφωνία και για να μείνουν στην εξουσία με οποιουδήποτε όρους, αρκεί να σώσουν τη ζωή τους.

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο έχτιζαν το τείχος και μάλιστα με μικρές πύλες και περάσματα για να μπουν οι εχθροί, και έβιαζαν τη δουλειά για να είναι έτοιμο. Στην αρχή οι διαδόσεις αυτές ήσαν κρυφές και λίγοι τις συζητούσαν. Αλλά έγινε το εξής: Όταν ο Φρύνιχος γύρισε από την πρεσβεία στη Λακεδαίμονα, τον χτύπησε με μαχαίρι, καθώς έβγαινε από το βουλευτήριο, κάποιος μιας περιπόλου, την ώρα που η αγορά είχε πολύ κόσμο. Ο Φρύνιχος πέθανε σχεδόν αμέσως και ο δράστης μπόρεσε να ξεφύγει. Συνέλαβαν, όμως, το συνένοχό του, έναν Αργείο, τον οποίο βασάνισαν οι Τετρακόσιοι, αλλά δεν μαρτύρησε το όνομα εκείνου που είχε διατάξει τη δολοφονία. Το μόνο που ήξερε, είπε, ήταν ότι πολλοί άνθρωποι συγκεντρώνονταν και στο σπίτι του περιπολάρχου και σε άλλα σπίτια. Επειδή η δολοφονία

αυτή δεν προκάλεσε καμιά αντίδραση, ο Θηραμένης ο Αριστοκράτης, όσοι από τους Τετρακόσιους ήσαν οπαδοί τους και όσοι άλλοι είχαν τα ίδια φρονήματα, άρχισαν να ενεργούν φανερά. Ταυτόχρονα, ο εχθρικός στόλος είχε έρθει από τη Λα στην Επίδαυρο, από όπου έκανε επιδρομές εναντίον της Αίγινας. Ο Θηραμένης έλεγε ότι ήταν περίεργο, στόλος που πήγαινε στην Εύβοια, να πάει στην Αίγινα κι από εκεί να επιστρέψει πάλι στην Επίδαυρο, εκτός εάν τον είχαν καλέσει να έρθει για τον σκοπό ακριβώς εκείνον τον οποίο από καιρό είχε αποκαλύψει. Δεν μπορούσαν, λοιπόν, να μένουν άπρακτοι. Τέλος αφού κυκλοφόρησαν πολλά στασιακά συνθήματα και προστέθηκαν κι άλλες υποψίες, άρχισαν ν' αναλαμβάνουν δράση. Οι οπλίτες που στον Πειραιά εργάζονταν στο τείχος της Ηετιωνείας - μεταξύ τους ήταν ι Αριστοκράτης που ήταν ταξίαρχος και διέταζε τη φυλή του - έπιασαν τον **Αλεξικλή**, ο οποίος ήταν στρατηγός ολιγαρχικός και προσηλωμένος στο νέο καθεστώς, και τον φυλάκισαν σ' ένα σπίτι. Πολλοί άλλοι τους βοήθησαν σ' αυτό, καθώς ο

Έρμων

, αρχηγός μιας από τις περιπολίες που είχαν τοποθετηθεί στη Μουνιχία. Αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι το πλήθος των οπλιτών και των στρατιωτών ήταν σύμφωνο. Όταν το πληροφορήθηκαν οι Τετρακόσιοι (έτυχε να συνεδριάζουν στο βουλευτήριο) όλοι, εκτός από όσους ήσαν αντίθετοι, ήσαν έτοιμοι να πάρουν τα όπλα και φοβέριζαν τον Θηραμένη και τους οπαδούς του. Αλλά ο Θηραμένη υπερασπίστηκε τον εαυτό του λέγοντας ότι ήταν έτοιμος να πάει μαζί τους ν' απελευθερώσει τον φυλακισμένο. Πήρε μαζί έναν από τους στρατηγούς, ο οποίος είχε τα ίδια φρονήματα μαζί του, και ξεκίνησε για τον Πειραιά. Πήγαν να τον ενισχύσουν ο Αρίσταρχος και μερικοί νέοι ιππείς. Παντού επικρατούσε μεγάλη σύγχυση και φόβος. Στην Αθήνα νόμιζαν ότι ο Πειραιάς είχε κιόλας πέσει και ότι ο φυλακισμένος είχε σκοτωθεί, ενώ στον Πειραιά νόμιζαν ότι από στιγμή σε στιγμή έρχονται από την Αθήνα να τους χτυπήσουν. Πολλοί έτρεχαν να πάρουν τα όπλα τους και μόλις μπόρεσαν να τους εμποδίσουν οι γεροντότεροι μαζί με τον

Θουκιδίδης από τα Φάρσαλα

- πρόξενο των Αθηναίων που έτυχε να βρίσκεται εκεί - που τους εμπόδιζε φωνάζοντας ότι ο εχθρός караδοκούσε και ότι δεν έπρεπε να καταστρέψουν την πατρίδα τους. Τέλος ησύχασαν και δεν οπλίστηκαν. Ο Θηραμένης έφτασε στον Πειραιά (ήταν και αυτός στρατηγός) και, θυμωμένος τάχα, έκανε επίπληξη στους οπλίτες, ενώ ο Αρίσταρχος και οι αντίπαλοι των ολιγαρχικών οργίστηκαν πραγματικά. Αλλά οι περισσότεροι οπλίτες δεν άλλαξαν γνώμη και έδειχναν σημεία μεταμέλειας. Ρωτούσαν τον Θηραμένη αν νόμιζε ότι το οχυρό χτιζόταν για το καλό της πολιτείας ή αν θα ήταν καλύτερα να το κατεδαφίσουν. Τους αποκρίθηκε ότι αν νομίζουν καλύτερο να το κατεδαφίσουν, τότε και αυτός συμφωνεί μαζί τους. Τότε οι οπλίτες και πολλοί Πειραιώτες ανέβηκαν στο τείχος και άρχιζαν να το κατεδαφίζουν. Ρίχτηκε το σύνθημα στο πλήθος, όποιος θέλει να καταργηθούν οι Τετρακόσιοι και να πάρουν την εξουσία οι Πέντε Χιλιάδες, να λάβει μέρος στην κατεδάφιση. Έκρυσαν ακόμα τον πραγματικό τους σκοπό και χρησιμοποιούσαν τους Πέντε Χιλιάδες, μη θέλοντας να μιλήσουν ακόμα για εξουσία του λαού, από φόβο μήπως οι Πέντε Χιλιάδες υπήρχαν πραγματικά και μήπως προκαλέσουν αντιδράσεις αν, χωρίς να το ξέρουν, απευθύνονταν σε πρόσωπα που ήσαν από τους Πέντε Χιλιάδες. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο οι Τετρακόσιοι δεν ήθελαν ούτε να υπάρχουν οι Πέντε Χιλιάδες ούτε να είναι γνωστό ότι δεν υπάρχουν. Θεωρούσαν ότι, αν Πέντε Χιλιάδες πολίτες ασκούσαν την εξουσία, τούτο θα ισοδυναμούσε με δημοκρατία, αλλά ότι έπρεπε να μείνει αόριστη η κατάσταση, ώστε οι πολίτες να φοβούνται ο ένας τον άλλον.

Την επομένη, παρόλο ότι οι Τετρακόσιοι είχαν ανησυχήσει πολύ, συνεδρίασαν στη Βουλή. Οι οπλίτες του Πειραιά άφησαν ελεύθερο τον Αλεξικλέα και αφού κατεδάφισαν το τείχος της Ηετιωνίας, πήγαν στο θέατρο του Διονύσου, κοντά στη Μουνιχία, όπου απόθεσαν τα όπλα τους και έκαναν Εκκλησία. Αποφάσισαν να ξεκινήσουν αμέσως για την πολιτεία. Σταμάτησαν και απόθεσαν πάλι τα όπλα τους, στο Αιάκειο. Πήγαν και τους βρήκαν μερικοί απεσταλμένοι των Τετρακοσίων και τους μίλησαν χωριστά. Πρότρεψαν όσους φαίνονταν πιο λογικοί να μην κάνουν τίποτε και να συγκρατήσουν τους άλλους. Έλεγαν ότι θα δημοσιευτούν τα ονόματα των Πέντε Χιλιάδων από τους οποίους θα εκλέγονταν, εκ περιτροπής, οι Τετρακόσιοι. Δνε έπρεπε να κάνουν τίποτε που θα ήταν επικίνδυνο για την πολιτεία, ούτε να την σπρώξουν στο έλεος του εχθρού. Αφού πολλοί οπλίτες άκουσαν πολλά, ηρέμησαν και άρχισαν ν' ανησυχούν για την τύχη της πολιτείας. Συμφώνησαν να γίνει Εκκλησία, ορισμένη μέρα, στο θέατρο του Διονύσου, που να οδηγήσει σε συμφιλίωση.

Όταν ήρθε η μέρα που θα γινόταν Εκκλησία στο θέατρο του Διονύσου και ενώ δεν είχαν ακόμα συγκεντρωθεί, έφτασε η πληροφορία ότι τα σαράντα καράβια του Αγησανδρίδα είχαν φύγει από τα Μέγαρα και παραπλέαν τις ακτές της Σαλαμίνας. Τότε όλοι οι οπλίτες πίστεψαν ότι τα όσα έλεγαν ο Θηραμένης και οι οπαδοί του ήταν σωστά, ότι ο στόλος αυτός προχωρούσε προς την Ηετιωνία και ότι είχαν κάνει πολύ σωστά να κατεδαφίσουν το τείχος. Ίσως ο Αγησανδρίδας ήταν συνεννοημένος και αρμένιζε στα νερά της Επιδαύρου, αλλά είναι φυσικό, ξέροντας την εσωτερική αναταραχή των Αθηναίων, να караδοκεί για να φτάσει την κατάλληλη στιγμή. Όταν έφτασε η πληροφορία, όλος ο λαός της Αθήνας έτρεξε στον Πειραιά γιατί κατάλαβαν ότι έπρεπε να παραμερίσουν τις εσωτερικές τους διαφορές και ν' αντιμετωπίσουν τον εχθρό που δεν τους απειλούσε πια από μακριά, αλλά μπροστά στο λιμάνι τους. Άλλοι έμπαιναν στα καράβια που ήσαν έτοιμα, άλλοι τραβούσαν τα καράβια που ήσαν στη στεριά και μερικοί ανέβαιναν στα τείχη ή πήγαιναν να φρουρήσουν το στόμιο του λιμανιού.

Αλλά τα πελοποννησιακά καράβια πέρασαν στ' ανοιχτά του Πειραιά, παράπλευσαν το Σούνιο και πήγαν ν' αράξουν μεταξύ του Θορικού και των Πρασιών, και μετά έφτασαν στον Ωρωπό. Τότε οι Αθηναίοι αποφάσισαν να στείλουν αμέσως βοήθεια, για να σώσουν την σπουδαιότερη κτήση τους (από τότε που ο εχθρός κυριαρχούσε στην Αττική, η Εύβοια ήταν το παν γι' αυτούς). Αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν αγύμναστα ληρώματα - συνέπεια της εσωτερικής αναστάτωσης - κ' έστειλαν καράβια στην Ερέτρια με στρατηγό τον **Θυμοχάρη**. Ο στόλος αυτός μαζί με τα καράβια που ήσαν πρωτύτερα στην Εύβοια, είχε 36 καράβια. Αναγκάστηκαν να ναυμαχήσουν αμέσως, επειδή ο Αγησανδρίδας, αφού άφησε τα πληρώματα να φάνε, ανοίχτηκε από τον Ωρωπό που απέχει από την Ερέτρια εξήντα στάδια θάλασσα. Μόλις ανοίχτηκε, οι Αθηναίοι άρχισαν αμέσως να επιβιβάζονται, νομίζοντας ότι τα πληρώματα ήσαν κοντά στα καράβια, αλλά αυτά έτυχε τη στιγμή εκείνη ν' αγοράζουν τρόφιμα για το γεύμα τους από τα ακρινά σπίτια της πολιτείας και όχι από την αγορά. Οι Ερετριείς είχαν φροντίσει να μην υπάρχουν τρόφιμα στην αγορά, ώστε να καθυστερήσει η επιβίβαση των Αθηναίων, να προφτάσουν οι εχθροί να έρθουν και ν' αναγκάσουν τους Αθηναίους ν' ανοιχτούν στο πέλαγος σε όποια κατάσταση βρίσκονταν. Από τη Ερέτρια

είχαν υψώσει σήμα προς τον Ωρωπό, τότε έπρεπε να ξεκινήσουν. Με τέτοια σύγχυση ανοίχτηκαν οι Αθηναίοι και ναυμάχησαν μπροστά στο λιμάνι της Ερέτριας. Μπόρεσαν παρόλα αυτά ν' αντέξουν για λίγη ώρα, αλλά μετά υποχώρησαν και ο εχθρός τους καταδίωξε ως τη στεριά. Όσοι από τους Αθηναίους θέλησαν να καταφύγουν στην Ερέτρια, νομίζοντας ότι είναι φιλική πολιτεία, έπαθαν συμφορά, γιατί οι Ερετρίεις τους σκότωσαν. Ήσαν μόνο όσοι πήγαν στο φρούριο της Ερέτριας, που το κρατούσαν οι Αθηναίοι, και όσα καράβια κατόρθωσαν να φτάσουν στη Χαλκίδα. Οι Πελοποννήσιοι αιχμαλώτισαν 22 καράβια και σκότωσαν ή αιχμαλώτισαν τα πληρώματα. Μετά έστησαν τρόπαιο. Λίγο αργότερα προκάλεσαν την αποστασία όλης της Εύβοιας, εκτός από τον Ωρεό (τον είχαν οι Αθηναίοι) και οργάνωσαν όλες τις πολιτείες της.

Όταν οι πληροφορίες για τα όσα είχαν γίνει στην Εύβοια έφτασαν στην Αθήνα, προκλήθηκε πανικός όπως ποτέ πριν. Ούτε η συμφορά της Σικελίας, αν και τότε που έγινε φάνηκε τεράστια, ούτε άλλο τίποτε είχε προκαλέσει τόσο μεγάλο φόβο. Ο στρατός της Σάμου ήταν επαναστατημένος, αλλά καράβια και πληρώματα δεν υπήρχαν, η πολιτεία βρισκόταν σ' αναταραχή και μπορούσε να ξεσπάσει, άδηλο τότε, εμφύλιος σπαραγμός. Και τώρα τους έβρισκε μεγάλη συμφορά. Είχαν χάσει το στόλο και, το κυριότερο, την Εύβοια που ήταν πολυτιμότερη κι από την Αττική. Εκείνο που τους τρόμαζε πιο βαθιά, και περισσότερο απ' όλα, ήταν μήπως οι εχθροί, τώρα που είχαν νικήσει, τολμήσουν να έρθουν κατ' ευθείαν στον έρημο Πειραιά. Νόμιζαν ότι ο εχθρός θα φανεί από ώρα σε ώρα. Και πραγματικά, αν οι Πελοποννήσιοι ήσαν πιο τολμηροί, θα το είχαν κάνει εύκολα και, αν την πολιορκούσαν, θα δημιουργούσαν μέσα στην πολιτεία ακόμα οξύτερο διχασμό και θα είχαν εξαναγκάσει τον στόλο της Ιωνίας - αν και ήταν εχθρικός προς την ολιγαρχία - να έρθει να βοηθήσει τους δικούς της και ολόκληρη την πολιτεία. Έτσι θα κυριαρχούσαν στον Ελλήσποντο, στην Ιωνία και έως την Εύβοια, δηλαδή με μια λέξη, σ' ολόκληρη την Αθηναϊκή ηγεμονία. Αλλά σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε πολλές άλλες, οι Λακεδαιμόνιοι φάνηκαν βολικοί εχθροί για τους Αθηναίους. Ιδίως για μια ναυτική δύναμη, η μεγάλη διαφορά ιδιοσυγκρασίας ήταν και το μεγάλο πλεονέκτημα. Οι Αθηναίοι ήσαν γρήγοροι, ενώ οι Λακεδαιμόνιοι άτολμοι. Το πράγμα φάνηκε με τους Συρακούσιους που ήσαν όμοιοι με τους Αθηναίους και τους πολέμησαν με αποτελεσματικό τρόπο.

Παρά τις απελπιστικές πληροφορίες, οι Αθηναίοι κατόρθωσαν να επανδρώσουν είκοσι καράβια και συγκάλεσαν μια πρώτη Εκκλησία στην Πνύκα, όπου και άλλοτε συνήθιζαν να συγκεντρώνονται, όπου κατάργησαν τους Τετρακοσίους και ψήφισαν να παραδοθεί η εξουσία στους Πέντε Χιλιάδες τους οποίους θα αποτελούσαν όσοι από τους πολίτες μπορούσαν να εξοπλίζονται με δικά τους έξοδα. Αποφάσισαν να μην λαβαίνει κανείς μισθό για κανένα δημόσιο λειτούργημα. Ο παραβάτης θα ήταν καταραμένος. Έγιναν και άλλες Εκκλησίες στην Ονύκα, στις οποίες εκλέξαν νομοθέτες και ψήφισαν διάφορα μέτρα για το πολίτευμα. Τον πρώτο καιρό της περιόδου αυτής - αν τον συγκρίνει κανείς με τα προηγούμενα χρόνια, όσα τουλάχιστον ο Θουκυδίδης έζησε - οι Αθηναίοι πολιτεύτηκαν με πολλή σωφροσύνη, γιατί έγινε ένας φρόνιμος συνδυασμός της δημοκρατίας και της ολιγαρχίας και τούτο βοήθησε κυρίως την πολιτεία ν' αναλάβει από την πολύ δύσκολη

κατάσταση όπου βρισκόταν. Ψήφισαν επίσης να επιστρέψουν από την εξορία ο Αλκιβιάδης και άλλοι μαζί του. Έστειλαν μηνύματα στον ίδιο καθώς και στον στρατό της Σάμου και τους παρακινούσαν να βοηθήσουν κ' εκείνοι για ν' ανορθώσουν την κατάσταση.

Αμέσως μόλις άρχισε η πολιτειακή αυτή αλλαγή οι **Πείσανδρος, Αλεξικλής** και οι οπαδοί τους, καθώς και όσοι ήσαν οι κυριότεροι ολιγαρχικοί, έφυγαν κρυφά και πήγαν στην Δεκέλεια. Από αυτούς ο Αρίσταρχος - που έτυχε να είναι στρατηγός - κατόρθωσε να πάρει μαζί του μερικούς τοξότες, από τους βαρβάρους, και προχώρησε έως την Οινόη που ήταν αθηναϊκό φρούριο στην παραμεθόριο της Βοιωτίας. Το πολιορκούσαν εθελοντές Κορίνθιοι (που είχαν καλέσει και Βοιωτούς να τους βοηθήσουν) επειδή η φρουρά της Οινόης είχε σκοτώσει μερικούς στρατιώτες που έφευγαν από την Δεκέλεια. Ο Αρίσταρχος, αφού συνεννοήθηκε με τους πολιορκητές, εξαπάτησε τη φρουρά της Οινόης, λέγοντας ότι οι Αθηναίοι είχαν κάνει ανακωχή με τους Λακεδαιμόνιους και ότι έπρεπε να παραδοθεί το φρούριο στους Βοιωτούς σύμφωνα με τους όρους της ανακωχής. Η φρουρά τον πίστεψε, αφού ήταν στρατηγός και μην ξέροντας τίποτε από τα όσα είχαν γίνει επειδή ήταν πολιορκημένη, έκανε συμφωνία και παρέδωσε το φρούριο. Μ' αυτόν, λοιπόν, τον τρόπο οι Βοιωτοί πήραν την Οινόη, ενώ στην Αθήνα ανατρεπόταν η ολιγαρχία κ' έπαυε η εμφύλια ρήξη.

Την ίδια εποχή, περίπου, του καλοκαιριού οι Πελοποννήσιοι της Μιλήτου δεν έπαιρναν μισθό από κανέναν από εκείνους στους οποίους είχε δώσει σχετικές εντολές ο Τισσαφέρνης όταν έφυγε για την Άσπενδο. Ούτε τα φοινικικά καράβια είχαν έρθει ούτε ο Τισσαφέρνης. Ο Φίλιππος, που είχε συνοδέψει τον σατράπη κ' ένας άλλος, ο Σπαρτιάτης Ιπποκράτης που βρισκόταν στην Φασήλιδα, έστειλαν μήνυμα στον ναύαρχο Μίνδαρο λέγοντάς του ότι ο φοινικικός στόλος δεν θα έρθει και ότι ο Τισσαφέρνης δεν τηρεί καμιά από τις υποσχέσεις του. Ο Φαρνάβαζος καλούσε τους Πελοποννήσιους και επιθυμούσε, αφού θα πετύχαινε να έρθει ο στόλος, να προκαλέσει την αποστασία από την Αθήνα όλων των άλλων πολιτειών που βρίσκονταν στην περιφέρειά του. Ήλπιζε, σαν τον Τισσαφέρνη, ότι θα προσποριστεί μ' αυτόν τον τρόπο πολλά πλεονεκτήματα. Έτσι ο Μίνδαρος ξεκίνησε από την Μίλητο με πολλή πειθαρχία και τάξη με 73 καράβια για τον Ελλήσποντο. Έδωσε διαταγές την τελευταία στιγμή, ώστε να μην το καταλάβουν οι Αθηναίοι της Σάμου. Πριν από αυτό είχαν πάει στον Ελλήσποντο 16 καράβια και είχαν κάνει επιδρομές σε ένα τμήμα της Χερσονήσου. Ο Μίνδαρος βρήκε μεγάλη τρικυμία κι αναγκάστηκε να σταματήσει στην Ίκαρο, όπου έμεινε πέντε ή έξι μέρες εξαιτίας της κακοκαιρίας, κι από κει έφτασε στη Χίο.

Όταν ο Θράσυλος πληροφορήθηκε ότι ο Μίνδαρος είχε φύγει από την Μίλητο, έφυγε και αυτός αμέσως από την Σάμο με 55 καράβια και βιαζόταν για να μην μπει πρώτος στον Ελλήσποντο ο Μίνδαρος. Όταν έμαθε ότι ο Σπαρτιάτης ήταν στην Χίο, νόμισε ότι θα μπορούσε να τον αναγκάσει να μείνει εκεί, κ' έβαλε καράβια και στη Λέσβο και στην αντικρινή ηπειρωτική ακτή, ώστε να μην ξεφύγουν τα καράβια αν κινηθούν. Ο ίδιος πήγε στη

Μήθυμνα όπου έδωσε διαταγή να ετοιμάσουν δημητριακά και άλλα εφόδια. Είχε σκοπό, αν ο εχθρός χρονοτριβούσε, να κάνει επιθέσεις εναντίον της Χίου, με ορμητήριο τη Λέσβο. Ταυτόχρονα και επειδή η Ερεσό της Λέσβου είχε αποστατήσει, ήθελε να πλεύσει εκεί και, αν μπορούσε, να την κυριέψει. Εξόριστοι Μήθυμναιοι, από τους πλουσιότερους, είχαν μεταφέρει από την Κύμη πενήντα οπλίτες τους οποίους είχαν προσεταιριστεί, πλήρωναν και μισθοφόρους από την αντικρινή ήπειρο και συγκέντρωσαν στρατό, τριακόσιους περίπου. Με αρχηγό τον Θηβαίο **Ανάξανδρο** - τον διάλεξαν επειδή ήταν ομόφυλός τους - είχαν πρώτα επιτεθεί εναντίον της Μήθυμνας, αλλά πρόφτασε η αθηναϊκή φρουρά από την Μυτιλήνη και τους απέκρουσε. Σε δεύτερη μάχη έξω από την πολιτεία τους απώθησαν και τότε, περνώντας το βουνό, πήγαν στην Ερεσό και προκάλεσαν την αποστασία της. Ο Θράσυλος, λοιπόν, πήγε στην Ερεσό με όλα του τα καράβια και είχε σκοπό να κάνει επίθεση. Πριν από αυτόν είχε φτάσει εκεί από την Σάμο, με πέντε καράβια, ο Θρασύβουλος, που μόλις είχε πληροφορηθεί ότι οι εξόριστοι είχαν αποβιβαστεί στη Λέσβο. Είχαν, όμως, φτάσει πολύ αργά και είχαν αράξει μπροστά στην Ερεσό. Έφτασαν και δύο καράβια που γύριζαν από τον Ελλήσποντο στην Αθήνα και άλλα πέντε των Μήθυμναιων. Ο στόλος, έτσι, αριθμούσε 67 καράβια και οι Αθηναίοι ετοιμάζονταν να κάνουν επίθεση με τον στρατό που είχαν και, με μηχανές και όποιον άλλο τρόπο, να κυριέψουν, την Ερεσό.

Στο μεταξύ ο Μίνδαρος και τα πελοποννησιακά καράβια ανεφοδιάστηκαν δυο μέρες στη Χίο κ' έλαβαν από τους Χίους τρία τεσσαρακοστά (νόμισμα της Χίου) κατά κεφαλή. Την τρίτη μέρα ξεκίνησαν βιαστικά από τη Χίο. Για να μην τύχει και συναντήσουν τον στόλο που ήταν στην Ερεσό, δεν ανοίχτηκαν στο πέλαγος, αλλά, έχοντας τη Λέσβο αριστερά, πήραν κατεύθυνση την ηπειρωτική ακτή. Σταμάτησαν στην Καρτέρια, λιμάνι της Φωκαΐδας, όπου έφαγαν για πρωί. Μετά παραπλεύσαν την ακτή της Κύμης και πήγαν να δειπνήσουν στις Αργινούσες, στην ηπειρωτική ακτή απέναντι από τη Μυτιλήνη. Από εκεί, ενώ ήταν ακόμα νύχτα, έπλευσαν κοντά στην ακτή κ' έφτασαν στην ηπειρωτική Αρματούντα, απέναντι από τη Μήθυμνα. Έφαγαν γρήγορα για πρωινό και αφού παραπλεύσαν το Λεκτό, τη Λάρισα και τον Αμαξιτό και τις άλλες πολιτείες της περιοχής, έφτασαν πριν από τα μεσάνυχτα στο Ροίτσιο που βρίσκεται μέσα στον Ελλήσποντο. Μερικά καράβια πήγαν και άραξαν στο Σίγειο και σε άλλα λιμάνια της περιοχής.

Όταν οι Αθηναίοι, που ήταν στην Σηστό με 18 καράβια, είδαν τα φωτεινά σήματα που τους έκαναν οι σκοποί τους και τις πολυάριθμες φωτιές που άναψαν ξαφνικά στην ακτή που ήταν ο εχθρός, κατάλαβαν ότι οι Πελοποννήσιοι μπαίνουν στον Ελλήσποντο. Την ίδια νύχτα ξεκίνησαν όσο μπορούσαν πιο γρήγορα, πλέοντας πολύ κοντά στην ακτή της Χερσονήσου, με κατεύθυνση τον Ελαιούντα, θέλοντας να βρεθούν στην ανοικτή θάλασσα. Τα 16 πελοποννησιακά καράβια που στάθμευαν στην Άβυδο δεν τους κατάλαβαν παρόλο ότι είχαν ειδοποιηθεί από τον στόλο που ερχόταν, να εντείνουν την προσοχή τους μήπως οι Αθηναίοι προσπαθήσουν να βγουν στην ανοικτή θάλασσα. Αλλά με τα ξημερώματα είδαν τα καράβια του Μινδάρου που τους καταδίωξε αμέσως και δεν μπόρεσαν όλα τα αθηναϊκά να τον αποφύγουν. Τα περισσότερα μπόρεσαν να καταφύγουν στην Ίμβρο και στη Λήμνο, αλλά τέσσερα, που ήταν τα τελευταία, αιχμαλωτίστηκαν κοντά στον Ελαιούντα. Το ένα που

εξώκειλε κοντά στο ιερό του Πρωτεσιλάου το έπιασαν με το πλήρωμά του. Τα άλλα δύο τ' έπιασαν αδειανά. Το τέταρτο το βρήκαν αδειανό κοντά στην Ίμβρο και το έκαψαν.

Μετά απ' αυτό, τα καράβια της Αβύδου ενώθηκαν με τα άλλα κ' έγιναν όλα μαζί 86. Την ημέρα εκείνη πολιορκήσαν τον Ελαιούντα, αλλά επειδή η πολιτεία δεν ήθελε να προσχωρήσει έφυγαν πίσω στην Άβυδο. Οι Αθηναίοι, τους οποίους είχαν ειδοποιήσει οι σκοποί τους, δεν μπορούσαν να φανταστούν ότι ο εχθρικός στόλος είχε περάσει από την Λέσβο χωρίς να τον καταλάβουν και εξακολουθούσαν να πολιορκούν την Ερεσό τειχομαχόντας. Μόλις όμως τους ήρθαν οι πληροφορίες, εγκατέλειψαν αμέσως την Ερεσό κ' έφυγαν για τον Ελλήσποντο όσο πιο γρήγορα μπορούσαν. Έπιασαν δύο πελοποννησιακά καράβια τα οποία, επάνω στην ορμητική καταδίωξη, είχαν ανοιχτεί στο πέλαγος και πήγαν να πέσουν επάνω τους. Την επομένη έφτασαν στον Ελαιούντα όπου άραξαν. Εκεί έφεραν και όσα καράβια είχαν καταφύγει στην Ίμβρο κ' ετοιμάζονταν πέντε μέρες να ναυμαχήσουν.

Μετά απ' αυτά έγινε ναυμαχία με τον ακόλουθο τρόπο. Οι Αθηναίοι σε μονή παράταξη, έπλεαν κοντά στη στεριά με κατεύθυνση την Σηστό. Όταν το είδαν οι Πελοποννήσιοι ξεκίνησαν και αυτοί από την Σηστό. Όταν κατάλαβαν ότι θα ναυμαχήσουν, οι Αθηναίοι ανάπτυξαν την παράταξή τους - 76 καράβια - κοντά στην ακτή της Χερσονήσου από τον Ίδακο έως τις Αρριανές. Οι Πελοποννήσιοι ανάπτυξαν τη δική τους - 86 καράβια - από την Άβυδο έως την Δάρδανο. Στην δεξιά πτέρυγα των Πελοποννήσιων ήταν οι Συρακούσιοι και στην αριστερή ήταν ο Μίνδαρος με τα ταχύτερα καράβια. Την αριστερή πτέρυγα των Αθηναίων την διοικούσε ο Θράσυλος και την δεξιά ο Θρασύβουλος. Οι Άλλοι στρατηγοί ήσαν εκεί που ο καθένας είχε ταχθεί. Οι Πελοποννήσιοι βιάζονταν ν' αρχίσουν πρώτοι την επίθεση και, με την αριστερή τους πτέρυγα, να υπερφαλαγγίσουν την δεξιά των Αθηναίων και να τους εμποδίσουν να βγουν στην ανοιχτή θάλασσα, ενώ θα απωθούσαν την κεντρική τους παράταξη, για να την ρίξουν στη στεριά, που δεν ήταν μακριά. Οι Αθηναίοι κατάλαβαν τον σκοπό τους και επεκτείναν τη γραμμή τους προς το μέρος όπου ο εχθρός ήθελε να τους αποκλείσει και κατόρθωσαν να τον ξεπεράσουν πλέοντας πιο γρήγορα. Η αριστερή τους πτέρυγα είχε ξεπεράσει το ακρωτήριο που ονομαζόταν Κυνός Σήμα. Με αυτό, το κέντρο της παράταξής τους βρέθηκε εξασθενημένο, με διασπαρμένα τα καράβια, επειδή υστερούσαν αριθμητικά κ' επειδή το Κυνός Σήμα σχηματίζει μια γωνία, ώστε να μην μπορούν να βλέπουν τι γινόταν πέρα από το ακρωτήριο.

Οι Πελοποννήσιοι έκαναν επίθεση στο κέντρο, απώθησαν τ' αθηναϊκά καράβια στη στεριά, όπου αποβιβάστηκαν και αυτοί κ' η επιτυχία τους ήταν σπουδαία. Το κέντρο δεν μπορούσε να το βοηθήσει ούτε ο Θρασύβουλος με τη δεξιά πέρυγα, επειδή τον πίεζαν πολυάριθμα καράβια του εχθρού, ούτε ο Θράσυλος με την αριστερή πτέρυγα, επειδή το ακρωτήριο Κυνός Σήμα δεν τον άφηνε να δει τι γινόταν κ' επειδή τον πίεζαν συρακουσιανά και άλλα καράβια, που δεν ήσαν λιγότερα από τα δικά του. Όταν, όμως, οι Πελοποννήσιοι με τη νίκη τους αυτή άρχισαν απρόσεκτα να καταδιώκουν εδώ κ' εκεί τα απομονωμένα καράβια, ένα τμήμα της

παράταξής τους σκόρπισε. Όταν ο Θρασύβουλος και οι δικοί του το κατάλαβαν, έπαψαν να επεκτείνουν την παράταξή τους και, κάνοντας μια γρήγορη αναστροφή πορείας, έκαναν αντεπίθεση κ' έτρεψαν σε φυγή τα απέναντί τους εχθρικά καράβια. Ύστερα βρήκαν σκόρπια τα πελοποννησιακά καράβια στο σημείο όπου είχαν νικήσει, τους έκαναν επίθεση και τους προκάλεσαν πανικό χωρίς καν να πολεμήσουν. Οι Συρακούσιοι που είχαν και αυτοί αρχίσει να υποχωρούν μπροστά στα καράβια του Θράσυλου, βλέποντας τον υπόλοιπο στόλο να υποχωρεί, τράπηκαν κ' εκείνοι σε φυγή.

Αφού τράπηκαν σε φυγή οι Πελοποννήσιοι κατόρθωσαν να καταφύγουν πρώτα στον ποταμό Μείδιο και μετά στην Άβυδο. Οι Αθηναίοι αιχμαλώτισαν λίγα καράβια, γιατί ο Ελλήσποντος είναι στενός και ο εχθρός μπόρεσε να βρει καταφύγιο στην οντινή στεριά. Η νίκη, όμως, αυτή ήρθε σε πολύ κατάλληλη στιγμή, γιατί έως τότε φοβόνταν το ναυτικό των Πελοποννησίων μετά τις πρόσφατες αποτυχίες τους και μετά την συμφορά της Σικελίας. Έπαψαν ν' αμφιβάλλουν για τη δική τους ικανότητα και να πιστεύουν ότι ο εχθρός είναι άξιος στα ναυτικά. Κυρίεψαν οκτώ καράβια της Χίου, πέντε κορινθιακά, δύο αμπρακιώτικα, δύο βοιωτικά, ένα λευκαδίτικο, ένα σπαρτιάτικο κ' ένα της Πελλήνης. Οι ίδιοι έχασαν 15 καράβια. Έστησαν τρόπαιο στο ακρωτήρι Κυνός Σήμα, μάζεψαν τα ναυάγια, έδωσαν πίσω στον εχθρό τους νεκρούς του με ανακωχή κ' έστειλαν ένα καράβι στην Αθήνα για να πάει το μήνυμα της νίκης. Όταν έφτασε το καράβι και άκουσαν την ανέλπιστα επιτυχία οι Αθηναίοι, μετά τις πρόσφατες συμφορές της Εύβοιας και της εσωτερικής αναταραχής, αναθάρρησαν πολύ και πίστεψαν ότι είναι ακόμα δυνατό να νικήσουν, αν αναλάβουν πρόθυμα την πολεμική προσπάθεια.

Τρεις μέρες μετά τη ναυμαχία οι Αθηναίοι, αφού επισκεύασαν βιαστικά τα καράβια τους στη Σηστό, πήγαν να χτυπήσουν την Κύζικο που είχε αποστατήσει. Είδαν αραγμένα στο Αρπάγιο και τον Πρίαπο τα οκτώ εχθρικά καράβια τα οποία είχαν έρθει από το Βυζάντιο. Τους έκαναν επίθεση, νίκησαν τα πληρώματα σε μάχη στη στεριά και κυρίεψαν τα καράβια. Πήγαν μετά στην Κύζικο η οποία ήταν ατείχιστη, την ανάγκασαν να υποταγεί και της επέβαλαν χρηματική εισφορά. Στο μεταξύ και οι Πελοποννήσιοι έπλευσαν από την Άβυδο στον Ελαιούντα και πήραν όσα καράβια τους, που είχαν αιχμαλωτιστεί, ήσαν άθικτα - τα άλλα τα είχαν κάψει οι Ελαιούντιοι. Έστειλαν τον Ιπποκράτη και τον Επικλή στην Εύβοια για να φέρουν το στόλο που ήταν εκεί.

Την ίδια, περίπου, εποχή, έφτασε στη Σάμο, επιστρέφοντας από την Καύνο και την Φασηλίδα, ο Αλκιβιάδης με τα 13 του καράβια, φέρνοντας την πληροφορία ότι είχε κατορθώσει να εμποδίσει τον φοινικικό στόλο να έρθει να βοηθήσει τους Πελοποννήσιους και ότι είχε εξασφαλίσει πια την φιλία του Τισσαφέρνη προς τους Αθηναίους περισσότερο από πριν. Επάνδρωσε 9 καράβια, εκτός από εκείνα που είχε, και πήγε στην Αλικαρνασσό όπου εισέπραξε πολλά χρήματα και οχύρωσε τη Κω, και εκεί διόρισε άρχοντες. Γύρισε στη Σάμο στην αρχή του φθινοπώρου. Όταν ο Τισσαφέρνης έμαθε ότι ο πελοποννησιακός

στόλος είχε φύγει από την Μίλητο και είχε πάει στον Ελλήσποντο, έφυγε από την Άσπενδο και πήγε στην Ιωνία. Όταν οι Πελοποννήσιοι μπήκαν στον Ελλήσποντο, οι κάτοικοι της Αντάνδρου, οι οποίοι ήταν Αιολείς, έφεραν μέσα στην πολιτεία τους από την Άβυδο οπλίτες που πέρασαν από το όρος Ίδη. Τους Αντάνδριους τους καταπίεζε ο Πέρσης Αρσάκης, ύπαρχος του Τισσαφέρνη. Αυτός ο ίδιος ο Αρσάκης είχε κάνει το εξής στους Δήλιους, οι οποίοι είχαν αναγκαστεί να φύγουν από την Δήλο και να εγκατασταθούν στο Ατραμύττιο όταν οι Αθηναίοι είχαν κάνει την κάθαρση της Δήλου. Προσποιήθηκε ότι θα ξεκινούσε εναντίον ενός εχθρού που δεν φανέρωνε και παράγγειλε στους καλύτερους από τους Δήλιους να τον ακολουθήσουν σαν φίλοι και σύμμαχοι. Τους παραφύλαξε την ώρα που έτρωγαν, τους περικύκλωσε με δίκους του ανθρώπους και τους σκότωσε με ακόντια. Οι Αντάνδριοι τον φοβόνταν γι αυτό, μήπως κάνει κάτι τέτοιο και εναντίον τους. Τους είχε επιβάλει και φόρους που δεν μπορούσαν να πληρώσουν. Γι' αυτό έδωξαν την περσική φρουρά από την ακρόπολή τους.

Ο Τισσαφέρνης κατάλαβε ότι και η ενέργεια αυτή ήταν έργο των Πελοποννησίων, όπως και τα όσα είχαν γίνει στη Μίλητο και την Κνίδο (από όπου είχαν εκδιωχθεί οι φρουρές του) κι θεώρησε ότι ήταν μεγάλη η μεταξύ τους εχθρότητα. Φοβήθηκε μήπως του κάνουν και άλλο κακό. Δυσανασχετούσε επίσης με την σκέψη ότι ο Φαρνάβαζος, που τους είχε δεχτεί συμμάχους από λιγότερο καιρό και με μικρότερα έξοδα, μπορούσε να προσποριστεί περισσότερα οφέλη στον αγώνα του εναντίον των αθηναίων. Σκόπευε λοιπόν να πορευτεί στον Ελλήσποντο και να τους βρει για να τους παραπονεθεί για τα όσα είχαν συμβεί στην Άντανδρο και για τις εναντίον του κατηγορίες, αλλά και να δικαιολογηθεί όσο μπορούσε καλύτερα για τα φοινικικά καράβια και για όλα τα άλλα ζητήματα. Πήγε πρώτα στην Έφεσσο, όπου έκανε θυσία στη Άρτεμη.